גמ' מנינא למה לי [א]א"ר יוחנן [א]שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת: הזורע והחורש: מכדי מכרב כרבי ברישא ליתני חורש והדר ליתני זורע [ב]תנא בארץ ישראל קאי דזרעי ברישא והדר כרבי תנא [ג]הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולן מלאכה אחת הן מאי קמ"ל [ג][הא קמ"ל] העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת א"ר [ד]אחא א"ר חייא בר אשי א"ר אמי [ה]זומר חייב משום נוטע והנוטע והמבריך והמרכיב חייב משום זורע משום זורע אין משום נוטע לא אימא אף משום זורע אמר [ו]רב כהנא [ז]זומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע א"ר יוסף האי מאן דקטל אספסתא חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע אמר אביי האי מאן דקניב סילקא חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום (א) זורע: והחורש: תנא [ח]החורש והחופר והחורץ כולן מלאכה אחת הן אמר רב ששת [ט]היתה לו גבשושית ונטלה בבית חייב משום בונה בשדה חייב משום חורש [י]אמר רבא היתה לו גומא וטממה בבית חייב משום בונה בשדה (ב) משום חורש [כ]אמר רבי אבא [ל]החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה ואפילו לרבי יהודה דאמר [מ]מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה ה"מ מתקן האי מקלקל הוא: והקוצר: תנא [נ]הקוצר הבוצר [ס]והגודר והמסיק והאורה כולן מלאכה אחת אמר רב פפא האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי חייב שתים אחת משום תולש ואחת משום מפרק רב אשי אמר אין דרך תלישה בכך ואין דרך פריקה בכך: והמעמר: אמר [ע]רבא האי מאן דכניף מילחא ממלחתא חייב משום מעמר אביי אמר [פ]אין עימור אלא בגידולי קרקע: והדש: תנא הדש והמנפץ [צ]והמנפט כולן מלאכה אחת הן: הזורה הבורר והטוחן והמרקד: [ק]היינו זורה היינו בורר היינו מרקד אביי ורבא דאמרי תרווייהו כל מילתא דהויא במשכן

אע"ג

גמ' מנינא למה לי. ליתני אבות מלאכות הזורע והחורש כו' ואנא מזינא אי ארבעין (א) ניהו: **שאם עשאן כו'.** וכא להודיעך שאם נתעלמו כל הלכות שבת ממנו (ג) חייב כמה חטאות עליו: **מכרב כרבי.** חורשין: **בא"י.** קשה היא ואין יכול לכסות בלא חרישה ולשמעינן דהא נמי חרישה היא: **כולן מלאכה אחת הן.** דזומר נמי לצמוחי אילנא הוא. ונפקא מינה דלאי עבד ליה כולן כהדי זורע לא מיחייב אלא חדא דהעושה מלאכות הרבה כו'. זורע אב מלאכה ונוטע נמי אב מלאכה הוא דהיינו זורע אלא שזה בזרעים וזה באילנות וכן מבריך ומרכיב אבל זומר תולדה: **זומר חייב.** משום תולדת נוטע דלצמוחי עביד: **ונוטע.** גופיה וכן מבריך ומרכיב: **חייב משום זורע.** כלומר אינהו נמי זורע הן זה אב בזרעים וזה אב באילנות: **משום נוטע לא.** אמבריך ואמרכיב קאי: **אימא אף משום זורע.** דהך זריעה באילנות ואי עביד ליה בהדי זורע מיחייב חדא ותו לא: **זומר.** להצמיח הגפן: **וצריך לעצים.** להסקה משום דצריך להם הויא תולדה דקוצר דצריך נמי לקצור: **דקטל אספסתא.** שחת וקוצרין אותו ג' פעמים בחדש וחוזר וצומח: **דקניב סילקא.** חותך תרדין מן המחובר וחוזרין וגדלין: **החורץ.** עושה חריצין בקרקע: **מלאכה אחת הן.** אינו חייב אלא אחת דכולהו לרפויי ארעא עבידי: **גבשושית.** תל קטן: **בבית.** שייך בנין שמתכוין להשוות קרקעיתו: **משום חורש.** דמרפי ארעא: **גומא וטממה.** בעפר היינו חורש שהעפר שמילאה בו הוי רפוי וטוב לזריעה והשוה לקרקע להיות נזרע עם השדה: **אלא לעפרה.** לכסות צואה: **פטור עליה.** ואין כאן משום בנין בבית דקלקול הוא ולזריעה נמי לא חזיא אבל אם היה צריך לה חייב משום בונה: **לרבי יהודה.** בפרק המצניע (לקמן צג:) גבי מוציא את המת במטה: **מתקן.** כמו מוציא את המת לקוברו אינו צריך לגופה דהוצאה ולא למת אלא לפנות ביתו. והוצאה הצריכה לגופה כגון שהוא צריך לחפץ זה במקום אחר: **מקלקל הוא.** את ביתו: **גודר.** בתמרים: **ומוסק.** בזיתים: **אורה.** בתאנים: **דשדא פיסא לדיקלא.** זרק פיסת רגבים לדקל: **ואתר תמרי.** השיר התמרים: **תולש.** תולדה דקוצר: **מפרק.** תולדה דדש שמפרק תבואה משבליה לשון פורק מן החמור דישקארגיי"ר בלע"ז רבינו לוי וגם בתשובת רבינו משולם הגאון מצאתי כן ואף זה מפרק התמרים מן המכבדות: **אין דרך תלישה ופריקה בכך.** על ידי זריקה אלא או ביד או בכלי ותולש כלאחר יד הוא ופטור: **דכניף מלחא ממלחתא.** שצבר מלח ממשרפות מים דמתרגמינן מרילי ימא (יהושע יא) שממשיך לתוכו מים מן הים והחמה שורפתן והן נעשין מלח ואותו חריץ קרי מילחתא: **משום מעמר.** שאף הוא כמאסף בשבלין הוא: **המנפץ.** פשתן בנבעולין: **והמנפט.** נמר גפן בקשת כדרך האומנין. ולמר גפן גידולי קרקע הוא להכי קרי ניפוט דיליה תולדה דדש שמפרק גרעינין ממנו ולא קרי ליה תולדת מנפץ דלמר: **ה"ג היינו זורה היינו בורר היינו מרקד.** היינו כמו הי ניהו. כלומר דמפליג להו תנא דמתניתין לתלת והלא כולן מלאכה אחת הן דמפריש אוכל מן הפסולת:

אע"ג

מכדי מכרב כרבי ברישא והדר כו'. לא שייך למידק הכי בהא דקתני המכבה ברישא והדר המבעיר דהכא כל סידורא דפת נקט כסדר לבד מחרישה: **משום** זורע. אין להוכיח מכאן דצריך להתרות אתולדה משום אב דהא לא קאמר שצריך להתרותו משום זורע אלא דאם התרה בו משום זורע דחייב אבל בריש פרק תולין (לקמן קלח.) משמע קצת דצריך להתרות אתולדה משום אב דקאמר משמר משום מאי מתרינן ביה (שיהא חייב) רבה אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד וגם זה יש לדחות דהכי פירושו משום מאי מתרינן ביה שיהא חייב רבה אמר משום בורר אבל אם התרו בו משום מרקד פטור כיון דמתרהו משום דבר שאינו דומה לו הוא סבר שהוא מלעיג בו ופטור אבל אם התרה בו סתם לא משמר חייב ונראה שגם ר"ת רוצה לפרש כן ועוד ראיה דבריש בבא קמא (דף ב.) קאמר ולר' אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי ליה תולדה ולא משני דלהכי קרי ליה אב דצריך להתרות אתולדה [משום] אב(מ): **זומר** וצריך לעצים חייב שתים. והא דאמר בפ' זה בורר (סנהדרין דף כ.) תו חזיוה להההוא גברא דהוה קא כסח אמר להן כהן וחמיר אמרו ליה יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך אף על גב דהכא אמר חייב משום נוטע התם מיירי בכה"ג שאין האילן מיתקן בכך אלא מתקלקל: **וצריך** לעצים. נראה דאפילו לר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה בעינן צריך לעצים דלא מיקרי בעלים קוצר אלא בענין זה (מ) מידי דהוה אקורע על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב וכדאמר רבי יוחנן לקמן בפ' חבית (דף קמה.) אחד כבשים ואחד שלקות שסחטן לגופן מותר למימיהן חייב חטאת ואמאי שרי לגופן ליהוי כמלאכה שאינה צריכה לגופה אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך: **ואחת** משום מפרק. אין נראה לר"י כמו שמפרש רש"י שמפרק האילן ממשאו מן הפירות שעליו אלא כמו שפירש רבינו שמואל שיש על התמרים קליפה העליונה וכשהוא מכה בתמרים מפרק את הקליפה מן התמרים והוי כמו דש שמפרק את התבואה מן השבולת: **מפרק.** פירש"י דהוי תולדה דדש וקשה לר"ת דבשילהי המצניע (לקמן צה.) אמר דחולב חייב משום מפרק ואי הוה תולדה דדש הא אמר לקמן (י) גבי הפועל חלזון דלרבנן אין דישה אלא בגידולי קרקע ואין לומר דדוקא חלזון שהוא דג פטרי רבנן דלא הוי גידולי קרקע אבל בחולב מחייבי דבהמה חשיבא גידולי קרקע כדמוכח בריש בכל מערבין (עירובין דף כח:) דהא [ע"כ טעמא דרבנן משום] דילפינן להו מסממנין שבמשכן דאין דישה אלא בגידולי קרקע (מ) לגבי דבר הגדל ממש מן הקרקע לא חשיבא בהמה גידולי קרקע כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ פט.) מה דיש מיוחד שהוא גידולי קרקע ופועל אוכל בו אף כל כו' יצא החולב והמגבן כו' ודוחק לומר דברייתא דהמצניע אתיא כר"י דפליג לקמן אדרבנן ונראה לר"ת דמפרק חייב משום ממחק דכשחולב ממחק את הדד ומחליקו ואין נראה לר"י דבפרק חבית (לקמן קמד:) אמרינן חולב אדם לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה ולר"ת מה לי לתוך הקדרה מה לי לתוך הקערה ולפירוש הקונטרס א"ש דמעיקרא כשהיה בדדין משיב אוכל וכשחולב לתוך הקדרה (דהשתא) נמי הוי אוכל ולא דמי לדש שנשתנה ונראה לפירוש הקונטרס הלכה כרבי יהודה דהאמר בפרק אע"פ (כתובות ס.) (ס) אמר רבי מרינוס גונח יונק חלב בשבת מ"ט מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צער לא גזרו רבנן ופסיק התם רב יוסף הלכתא כרבי מרינוס ואין נראה לומר דאף לרבנן אסור מדרבנן דמיחזי כמפרק ואף על גב דלא אסירא אלא מדרבנן לא שרי אלא משום דאיכא תרתי כלאחר יד ובמקום צער: [ועי' תוס' כתובות ס. ד"ה מפרק ותוס' יבמות קיד. ד"ה וקסבר]

אע"ג

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ז מהלכות שבת הלכה ח ופ"ז מהלכות שגגות הלכה ג:
ל ב מיי' פ"ז מהל' שבת הלכה ג והלכה ט:
לא ג מיי' פ"ח מהלכות שבת הלכה ג:
לב ד שם הלכה ד:
לג ה מיי' פ"ז מהלכות שבת הלכה ג:
לד ו מיי' פ"ח מהלכות שבת הלכה ה:
לה ז מיי' פ"ח מהלכות שבת הלכה ח:
לו ח מיי' פ"ז מהלכות שבת הלכה ה סמג לאוין סה:
לז ט מיי' פ"ח שם הל' ה סמג שם טוש"ע או"ח סימן ש"ח סעיף ט:
לח י מיי' פ"ח מהלכות שבת הל"ח סמג שם:

◆

רב נסים גאון

ואפילו לר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, הני מילי מתקן והאי מקלקל הוא. כבר פירשנו בפרק א' עיקר דבריו של ר' יהודה. אבל [האי] מקלקל הוא, והוא ששנינו במשנה בפרק ר' אליעזר אומר האורג (קה:) וכל המקלקלין פטורין.

◆

רבינו חננאל

למה לי למיתנא מנינא [מ'] חסר אחת, אטו עד השתא מי לא ידעינן מניינו. ומשני ר' יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. (ת"ש) [תנא] הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולן מלאכה אחת הן. (קס"ד) [קמ"ל] כי העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת. שמעינן מינה שאילו השנויים במשנתנו חשובין אבות והשאר הן תולדות. וכל העושה אב ותולדותו אינו חייב אלא אחת, והעושה ב' אבות או ב' תולדות דלאו אב אחת, [חייב] שתים. ומפרשא בגמרא דהוזרך דר' אלעזר מחייב בגמרא דכריתות אתולדה במקום אב דידיה תרתי, ולית הלכתא כוותיה. ואסיקנא מדיוקא דמתניתין דמאן דעביד כל מלאכות שבעולם ואפילו אלף מלאכות אינו חייב יותר מארבעים חסר אחת חטאות, שהכל נכללים בכלל אבות ובתולדותיהן הללו. ירושלמי כל דבר שהוא משביח הפרי חייב משום זורע, המבריך, המרכיב, והמקרסם, המזרד, המפסל, המזהם, המפרק, המעשן, המתלע, הקוסם, הסך, המשקה, המנקב, והעושה בתים, חייב משום זורע. אמרינן משמיה דרב, הזומר חייב משום נוטע, והנוטע והמבריך והמרכיב חייב משום זורע, שמעינן מינה מדמוקים המבריך והמרכיב משום נוטע ואף משום זורע דיש תולדה לתולדה, וכולן נכללין בכלל אב אחד. הנוטע וולד הוא של זורע, כי הנוטע נועץ ייחור של אילן בארץ ומתגדל, [והזורע] כגון המפיל הזרע לארץ וצומח. והזומר, המקום שזומר באילן מתגדל המקום ההוא ומוסיף פירות ונמצא כנוטע, לפיכך אמרינן בזומר חייב (שתים) משום נוטע. ואם הוא זומר וצריך לעצים, (ו)נמצא כשזומר חייב משום נוטע כמו שאמרנו, ובנטילתו העצים נמצא כקוצר, לפיכך בזומר וצריך לעצים חייב שתים, משום נוטע ומשום קוצר. וכן מאן דקטיל אספסתא, ומאן דקניב סילקא, כולן דרך אחת הן וחייב שתים, בזמן שיש שיעור קצירה ושיעור זריעה. [נ"א: וחייב שתים משום קצירה ומשום זריעה]. פי' המבריך, החופר בארץ ומבריך [נ"א: מרכין] הייחור וטומנו [נ"א: וקוברו] (לעפר) [בעפר] ומוציא ראש הייחור במקום [נ"א: למקום] רחוק. החורש, החורץ, החופר כולן מלאכה אחת הן. אסיקנא כל אילו משום חרישה. כל שהוא ליפות הקרקע בשדה חייב משום חורש. וכל שהן בבית להשוות חייב משום בונה, אבל להשוות קרקע השדה חייב משום חורש, כדכתיב הלא אם שוה פניה. והוא כגון המזייד, המעדר, והמכבר שהוא משוה גומות, והמפעפע גושים, המסקל, הממלא נקעים שתחת הזיתים, העושה עוגיות לגפנים, המברה בחרשים, המצית אור בחישת הקנים ובאגם חמרים, ואמת המים המכשרת צרדים לזריעה, וכל דבר שהוא להנאת קרקע חייב משום חורש, כך הוא מפורש בירושלמי. וכן הא דאמר רבה היתה לו גומא וטממה אף זה משוה פני ארצתו, בבית חייב

מסורת הש"ס

א) [לעיל סט. יש"נ] כריתות ב:, ב) [גיטין סה: כ"מ יט.], ג) נ"י רש"ל, ד) [נ"ל אלא עי' רש"א בסוגיא דלעיל לב. ד"ה גמרא סימן וכו'], ה) [מו"ק ב:], ו) לקמן פא: ע"ש, ז) ביצה ח. חגיגה י., ח) [לעיל יב. לא: לקמן קה: קו. קכא: עי' תוס' לקמן לב. ד"ה את המת ותוס' י.], ט) נ"ל ימכודה, י) [עי' הרמב"ם והרא"ש והר"ן רבה וכן מוכרח עת"ים לעיל עב: על הגליון], כ) [נ"ל המנפס פי' גאון המנפץ האוכל מן עפרוריתו חייב משום דש וכן המנפס מולל שבולים עפ"ל הערוך ערך פס], ל) [נ"ל חסר אחת ניכוהו], מ) [ועי' תוס' לקמן לו: ד"ה ולר"א דמחייב וכב"ק ב. ד"ה ולר"א], נ) [דף עה.], ס) נ"ל תני.

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' דקניב סילקא וכו' ואחת משום נוטע והחורש: (ב) שם בשדה חייב משום חורש: (ג) רש"י ד"ה שאם עשאן וכו' שבת ממנו כמה חטאות חייב עליו:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וצריך וכו'. מידי דהוי אקורע ע"מ לתפור. מבואר דס"ל דאף דהיכא דלאו מקלקל לצורך לגוה דבר מ"מ פטור ואפילו לר"י דס"ל שלאו ע"מ לתפור לא מקרי מלאכה תשובה וכ"ב מבואר הכ"מ פ"י הלכה י מהלכות שבת. וקי"ל מסוגיא דלקמן דף קו ע"ב גם כמ"ש תוספות דלפי' לר"י דמשמע מסוגיא דניחא ס"ל הא מסוגיא דניחא ליה בעלים להסתתם בהם אלא דעתו אינו עושה כן בשבילו מ"מ מיקרי צריכה לגופה כההיא דלקמן דף קנ בחילת שולשין פלוגתא דלאו דיליה: תוס' ד"ה מפרק וכו' לגבי דבר הגדל ממש. עי' בלח"ם בפרשת וישלח בפסוק ויהי לי שור וחמור:

◆

לעזי רש"י

דישקארגיי"ר [דישירייי"ר]. לפרוק (בהמה ממשאה).

◆

מוסף רש"י

זומר חייב משום נוטע. דמשום הזומר גדלי טפי (מו"ק ב:). **החופר גומא.** כונה בנין הוא ואם אינו צריך לה אלא לעפר את העפר, לע"ם שבנין בנין אינו חייב משום בונה (חגיגה י.). **פטור עליה.** כדמפרש טעמא בפ"ק דחגיגה. דכיון דלאו צריך אלא לעפרה ולא לגומא אינו בונה ולא חורש אלא מקלקל, וכל המקלקלים פטורים (ביצה ח:). **משום מפרק.** הנותק דבר ממקום שגדל בו ולא מן המחובר אלא מן התלוש, ותולדה דדש הוא שמפרק תבואה מקשיה (כתובות ס.).

◆

רבינו חננאל (המשך)

משום בונה ובשדה משום חורש. וקיי"ל בהני כולהו כרבה. (א"ר אבא החופר גומא ואין צריך). פי' גבשושית, תל של עפר שהיתה לו ונטלה בבית חייב משום בונה כו'. [אמר ר' אבא החופר גומא ואין צריך] לחפור חפירה אלא לעפר בעלמא בלבד הוא צריך, נטילת העפר אינה מלאכה, ומשום חפירה אינו חייב, שהרי לא נתכוין לחפירה. ואפילו לר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, ה"מ במתקן אבל האי דחפר מקלקל הוא בין בביתו) בין בשדה. וכי האי מילתא אמרו בהכל חייבין בראיה (חגיגה י:) שהן כהררין התלויין בשערה, מקרא מעט והלכות מרובות. ת"ר הקוצר, הבוצר, הגודר, האורה, כולן מלאכה אחת הן. פי' פיסה, צרור של אדמה. מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי. קיי"ל כרב אשי דאמר אין דרך תלישה ולא דרך פריקה בכך. הא דאמר רבה מאן דכניף מילחא ממלחתא חייב משום מעמר. קי"ל כאביי דאמר אין עימור אלא בגידולי קרקע, ואינו חייב אלא כשמעמר ד' אמות ברה"ר. הדש (תנא) [הוא] המפרק הפסולת המחוברת באוכל (ומכינתן) [ומכינן] לברירה או כברה (בורייה) או בהרקדה. המנפץ, נופץ עפרורית מן האוכל, וכן המנפט, מולל שבלים. נמצא זורה והבורר והמרקד כולן מעבירין פסולת המעורבת באוכל